

Ванда БАРОЎКА,
доктар філалагічных навук

ВАСІЛЬ БЫКАЎ ПРА ЛІТАРАТУРУ І ТВОРЧАСЦЬ БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ

Паўнавартаснае разуменне прозы і драматургіі Васіля Быкава немагчыма без усведамлення яго поглядаў на літаратуру ўвогуле і нацыянальную літаратуру ў прыватнасці, выказаных у артыкулах, рэцэнзіях, прадмовах, выступленнях на пісьменніцкіх сходах, у інтэрв'ю, гутарках, анкетах.

Так, яго эстэтычныя пазіцыі выразна пазначыліся ў рэцэнзіях на творы сучаснікаў, напрыклад у 1958 г. на зборнік “Надпіс на зрубе” Янкі Брыля. З пяці апаваданняў В. Быкаў найперш вылучыў “Маці” і “Дваццаць”, героі якіх – звычайныя людзі, што цаной жыцця спрабуюць выратаваць іншых, і пахваліў Я. Брыля за здольнасць у будзённасці знаходзіць “вялікі рух чалавечых душ” [1, с. 113]. Рэцэнзіі ў “Полымі” “Таленавітая аповесць” (1964) на “Абжыты кут” Алеся Асіпенкі і “Улада праўды” (1965) на “Мост” Івана Шамякіна пранізвала ідэя этэрмінаванасці мастацкасці твора жыццёвасцю праблематыкі. Так, ва “Уладзе праўды” адзначалася ўвага І. Шамякіна да “самых надзённых праблем сучаснасці” [1, с. 166], здольнасць глыбока пранікнуць у сутнасць з’яў пры паказе вясковай рэчаіснасці першага пасляваеннага года.

Тады, калі В. Быкаў рабіў першыя крокі ў літаратуры, ішлі спрэчкі пра далейшыя шляхі развіцця слоўнага мастацтва, суадносіны фактаў і мастацкай выдумкі, у якіх малады прэзаік узяў чынны ўдзел. Яго артыкулы ў розных перыядычных выданнях першай паловы 1960-х гг. – апалогія запатрабаванасці “чорнага хлеба праўды” [1, с. 146] у літаратуры, асабліва пры паказе вайны. Пісьменнік лічыў непрымальнымі прыземленую апісальнасць, наіўна-рамантычную ўзнёсласць, “сачыніцельскую прыгажосць”. У артыкуле “Жывыя – памяці мёртвых” (1962) ён адзначыў абумоўленасць часам напісанага пра вайну, праблема-на-тэматычную і стылёвую разнастайнасць твораў савецкіх пісьменнікаў пра гераізм змагароў з фашызмам і выступіў супраць павярхоўнасці ў асвятленні ваенных падзей, як, напрыклад, у рамане “У агні” Ільі Гурскага, дзе аўтар “узяў больш, чым ён здолеў творча асвоіць” [1, с. 137]. На думку В. Быкава, творцы абавязаны перад памяццю тых, хто загінуў, сказаць праўду пра вайну, знайсці непаўторны ракурс асвятлення ваеннай тэмы, як зрабіў Алесь Адамовіч у рамане “Вайна пад стрэхамі”: «Многія яго папярэднікі, захапіўшыся

бяздумным гераізаваннем “лясных салдат”, не заўважалі мноства “не герояў” – падлеткаў, дзяцей, жанчын, – якія, застаючыся пад роднымі стрэхамі на акупіраванай тэрыторыі, аралі зямлю, кармілі шматтысячную партызанскую армію, давалі прытулак лясным гасцям, працавалі сувязнымі, здабывалі медыкаменты» [1, с. 140]. В. Быкаў заклікаў пісьменнікаў да аб’ектыўнасці. “Самаю адметнай, самаю характэрнай і самаю важнай рысай літаратуры нашых дзён вельмі хацелася б бачыць праўду” [1, с. 147], – квінтэсэнцыя яго артыкула “Права на праўду” (1963), дзе акцэнтавалася высокая адказнасць аўтара за напісанае.

Васіль Быкаў верыў у дзейнасць мастацкага слова, літаратура для яго – з’ява грамадская і мастацкая адначасова, адмысловы чалавеказнаўчы феномен, інструмент даследавання жыцця. Васіль Уладзіміравіч прызнаваўся, што стаў пісьменнікам у многім дзякуючы таму, што шмат чытаў яшчэ “з дашкольнага дзяцінства”: “Чытаў без разбору ўсё, што трапляла пад рукі. Час без кніжкі здаваўся пустым і нецікавым” [2, с. 3]. Калі ж сам стаў пісьменнікам, то чытацкі вопыт нарадзіў перакананне: вучыцца ў класікаў – “гэта не значыць пераймаць іх тэхналогію творчасці, засвойваць іх прыёмы. Гэта штосьці больш шырокае і значнае: павага да праўды, пропаведзь гуманізму, разуменне грамадскага абавязку літаратуры і пісьменніка, – усё тое, у чым сапраўды выяўляецца сіла і значэнне класікаў” [1, с. 274]. Стварыць нешта вартае без добрага ведання матэрыялу асвятлення яму не ўяўлялася магчымым. Узорнымі мастакамі слова для яго былі Леў Талстой, які даказаў, што “праўда была і застаецца вялікім сэнсам літаратуры” [1, с. 341], і Аляксандр Твардоўскі, чыёй творчасці ўласцівы праўда, прастата, шчырасць і ўсведамленне таго, што літаратура “ствараецца не для аднаго дня і не для якой-небудзь чарговай кампаніі – яе жыццё мераецца дзесяцігоддзямі, і кожны твор жыве тым даўжэй, чым болей у ім закладзена ад праўды народнага жыцця” [1, с. 220].

Праграмным можна назваць артыкул “Пяром аналітыка” (1966), дзе В. Быкаў даказваў сацыяльную запатрабаванасць “ускрываць гнойныя раны чалавецтва і тым дамагацца іх вылячэння” [1, с. 176], пераконваў у перавагах “скальпеля аналітыка” [1, с. 178] над пяром ілюстратара.

Вечнае пытанне пра прыярытэт зместу або формы тут вырашалася на карысць зместу, паколькі форма – *“нішто без мэты”* [1, с. 178]. У пацвярджэнне прыводзіліся словы Уільяма Фолкнера, што ў аўтараў, якія празмерна непакояцца пра стыль, нічога не застаецца, акрамя стылю, і меркаванне Эрнеста Хемінгуэя, што проза – архітэктура, а не мастацтва дэкаратара: *“Менавіта архітэктура, якая мае справу з буйнапанэльнымі блокамі жыцця, сталлю ідэй і гіганцкай разнастайнасцю людскіх лёсаў”* [1, с. 178]. Творчасць для В. Быкава неаддзельная ад смеласці ў выбары тэмы і ў яе распрацоўцы. Яму імпанавалі словы Генрыху Бёля, што пісьменнік перастае быць мастаком *“у той момант, калі пачынае баяцца ўсялякай рызыкі”* [2, с. 5]. У прозе, паводле В. Быкава, не толькі важна стварыць пераканальны характары, але і *“кожны сюжэтны паварот, кожны вобраз у ёй трэба асэнсоўваць максімальна, да самых малых драбніц, не спадзеючыся на ўладарную сілу няхай сабе і правільна ўгаданых характараў”* [2, с. 99].

Пісьменнік усведамляў, што культура чалавечтва рухаецца наперад *“ішляхам назапашвання каштоўнасцей”* [3, с. 206–207], што літаратура пастаянна ўзбагачае вопыт асэнсавання рэчаіснасці. Зацікаўлены прафесійны разгляд твораў беларускіх пісьменнікаў пра Вялікую Айчынную вайну В. Быкаў правёў у артыкуле *“Праўда вайны”* (1975), прасякнутым высновай, што гэтая тэма *“заўжды была і застаецца адной з галоўных тэм беларускай літаратуры і асабліва яе прозы”* [1, с. 296]. Дзеся падмацавання думкі ён спасылаўся на “Векапомныя дні” М. Лынькова, “Мінскі напрамак” І. Мележа, “Глыбокую плынь” І. Шамякіна, аповесці і раманы А. Адамовіча, Я. Брыля, У. Карпава, А. Кулакоўскага, А. Карпюка, дакументальную прозу І. Новікава, творы І. Чыгрынава, І. Пташнікава, Б. Сачанкі. Істотная ў артыкуле выснова пра запатрабаванасць рознаварыянтных апавядальніцкіх стратэгий: *“Вайна шматтабличная, падзвіг чалавека на ёй мнагастайны, гэта вядома кожнаму. Было б дзіўна таму зводзіць літаратуру пра яе да нейкай няхай сабе і някепскай аднастайнасці, заўжды згубнай для ўсякага мастацтва”* [1, с. 296]. На думку В. Быкава, распрацоўка ваеннай тэмы будзе актуальнай і праз многія гады пасля перамогі, бо шмат з таго, што было адкрыта тады, *“не страціла свайго маральнага або іншага значэння цяпер”* [1, с. 264], бо сітуацыі ваеннага і мірнага часу нярэдка тыпалагічна падобныя: у прыватнасці, *“аматары падставіць бліжняга пад удар лёсу або начальства, каб схавання за яго спіной, не перавяліся і сёння. Праўда, у гады вайны гэта было больш прыкметна і болей уражвала вынікамі, цяпер нярэдка такія рэчы выглядаюць менш драматычна, але пры ўсім тым прырода іх застаецца аднолькавая”* [1, с. 263].

Надзвычай важным В. Быкаў лічыў мастацкае даследаванне партызанскага руху і жыцця мірнага насельніцтва на акупаванай тэрыторыі: *“Спрадвечная праблема выбару ў партызанскай вайне і на акупіраванай тэрыторыі стаяла больш востра і вырашалася больш разнастайна, матываванасць чалавечых учынкаў была болей ускладнена, лёсы людзей больш багатыя і часта больш трагічныя, чым у кожным з самых розных армейскіх арганізмаў”* [1, с. 267]. Імкненне шэрага аўтараў савецкай літаратуры з другой паловы 1960-х гг. *“да буйнаблочных эпапеяў, панарамных ахопаў – ураўнаважаных, вывераных, часам надта ўжо правільных ва ўсіх адносінах”* [4, с. 53] – ён ацэньваў як праяву *“стомленасці”* ваеннай прозы, а між тым яна мае яшчэ багата матэрыялу, які адносіцца *“да галіны псіхалогіі і духу, маралі, этыкі”* [4, с. 188].

Пісьменніка цікавіла не толькі развіццё ваеннай прозы, але і развіццё беларускай літаратуры ўвогуле. У артыкуле *“Некалькі думак перад юбілеем”* (1982) падкрэсліваліся багатыя здабыткі айчыннага рамана, *“які нясе на сабе галоўную нагрузку ў адлюстраванні сучаснага жыцця народа і яго мінулага”* [4, с. 54], дынамічнае развіццё паэзіі, што за параўнальна кароткі час прайшла *“ішлях ад востра-сацыяльнай, лозунгава-заклікальнай па змесце, стала адной з самых інтанацыйна багатых і тэматычна разнастайных у Еўропе”* [4, с. 55], і сцвярджалася неабходнасць у канцэптуальна-змястоўных творах: *“Для мастака важна не толькі заўважаць дэталі часу, яго характэрныя адзнакі, але і ўзбуйняць важнейшае і апускаць у сваёй увазе нешта хоць і пашыранае, але малаістотнае. Пісьменнік не ўсяедны, звычайна ён выбарачны ў сваёй увазе да праяў жыцця, і калі ён валодае талентам, дык нярэдка пад ягоным пяром падзеі даўно мінулых дзён становяцца надзіва актуальнымі для нашага сёння і наадварот. Напрыклад, у творах У. Караткевіча аб мінулым Беларусі або ваеннай літаратуры нашых лепшых беларускіх баталістаў мне бачыцца вельмі шмат сугучнага нашаму часу – не ў дэталях, рэаліях, калізіях, вядома, а ў маральна-філасофскай праблематыцы, у тым, што ў характары чалавека не надта мяняецца з гадамі, але ва ўсе часы было надзённым і важным. І такім застаецца па сёння”* [4, с. 54]. Пашыраная афіцыйная ўстаноўка на прыярытэтнае асвятленне пісьменнікамі сучаснасці яму здавалася не дастаткова апраўданай: *“Вузкае ж разуменне сучаснасці і задач мастацтва ў яе адлюстраванні нярэдка прыводзіла да спрошчанасці, ілюстрацыйнасці і рэдка давала належны плён. Гэта, канешне, не значыць, што толькі больш-менш далёкая мінуўшчына забяспечвае поспех, безумоўна, найперш тут значае талент, але для поспеху ў адлюстраванні*

здэённа-злабадзённага патрэбны немалы талент, які заўжды быў рэдкасцю, на які не так багата сучасная літаратура. Вобразна кажучы, літаратура ў нейкай меры тугадумка, ёй патрэбен час для асэнсавання жыцця, тады яна творыць незвычайна і грунтоўна» [4, с. 54].

На пісьменніцкіх форумах В. Быкаў уздымаў незвычайна важныя пытанні літаратурнага жыцця. Так, у выступленні на V з'ездзе Саюза пісьменнікаў БССР (1966) ён заўважыў, што «нашая літаратура перажывае крызіс» [1, с. 189], бо знаходзіцца пад моцнай апекай крытыкі розных узроўняў, якая не ўлічвае спецыфікі мастацтва: «У жыцці ідэальнае грамадства тое, дзе як мага меней канфліктаў, а ў мастацтве – наадварот. Для жыцця найлепей характары роўныя і празрыстыя, а для мастацтва – складаныя і супярэчлівыя» [1, с. 190]. Ён перасцерагаў, што дыктат грамадства ў дачыненні да мастацтва згубны, што «голы рацыяналізм, імкненне падпарадкаваць літаратуру ды мастацтва патрэбам кожнага сёння, таксама як запланаванага заўтра, ігнараванне жыццёвых складанасцяў, дыялектыкі развіцця наносіць непераўнульную шкоду не толькі літаратуры, але і ўсяму грамадству» [1, с. 191]. Быкаўскае выступленне на VII пленуме праўлення СП БССР у лістападзе 1979 г. – сведчанне глыбокай абазнанасці ў пытаннях развіцця беларускага рамана. Пісьменнік выказаўся супраць праблемна-тэматычнай кан'юнктуры, шаблоннасці адлюстравання: «Хаваці наскок на злабадзённую, часцей за ўсё эканамічную або вузкую тэхнічную праблему, уяўнасць насіх сканструяванага канфлікту (пэўна ж, паміж добрым і не зусім добрым), патугі на анемічнае каханне плюс пэўная доля адзюльтэру... і больш-менш эфектны фінал – вось распаўсюджаны рэцэпт раманістыкі такога тыпу. (Дзеля справядлівасці трэба сказаць, і аповесці таксама.)» [1, с. 370]. Раман, у разуменні Быкава, «не можа існаваць без пэўнай канцэптуальнасці, тых адметных ад іншых аўтарскага светапогляду і светаўспрымання, у якіх павінна знайсціся месца і для адлюстравання «движения страстей» і для «избыточной человечности»» [1, с. 370], а таму не «спакуслівая займальнасць павінна быць у раманах», а «праўда жыцця, тыповасць характараў і абставін» [1, с. 370].

Празаік клапаціўся і пра рэцэптыўны ўзровень мастацкіх твораў, асуджаў аўтараў за моўныя хібы: канцылярызмы, награвашчванне дыялектызмаў, калі «без спецыяльнага слоўніка беларусу цяжка зразумець, аб чым гаворка» [1, с. 371]. «Мы маем сталую ва ўсіх адносінах літаратуру, якой можна ганарыцца кожная нацыянальная культура» [4, с. 12], – канстатаваў В. Быкаў у выступленні на VIII з'ездзе СП БССР (1981) і разам з тым значаў, што «многія творы пішуцца з прыкідкай

на афіцыйны поспех, літаратура ператвараецца ў «слоўнае рамяство», што сацыяльна значная праблематыка або адсутнічае, або імітуецца, а шмат якія творы прозы «бессаромна грашаць не толькі мнагаслоўем, але ўжо і мнагатам'ем. Ствараецца такое ўражанне, што іх аўтары пасля натуральнай і зразумелай пары коснаязыкага вучнёўства так лёгка разгаварыліся, што ўзрадаваліся гэтаму празмерна і не могуць спыніцца» [4, с. 13–14]. А ў выступленні на IX з'ездзе СП БССР (1986) ён узяў балючае пытанне пра ўзаемаадносіны беларускай літаратуры і чытача. Прычыны звужэння кола аматараў айчыннага слоўнага мастацтва В. Быкаў бачыў у зніжэнні значнасці друкаванага слова, канкурэнцыі літаратуры з тэлебачаннем і відэа, скарачэнні моўнага нацыянальнага арэалу, тэмпах жыцця і інстанцыях, якія «могуць адчувальна ўшчыўваць прыгожае, але далікатнае пісьменства» [4, с. 207].

Пісьменнік не здымаў адказнасці і з саміх творцаў за якасць, надзённасць і жыццёвасць напісанага, выказваў асцярожны аптымізм адносна перспектывы слоўнага мастацтва, акцэнтаваў ролю таленавітай асобы ў літаратурным працэсе: «Сярод вялікае колькасці паэтычных радкоў і зборнікаў апошніх гадоў дужа мала, аднак, водбліскаў той страсці, якая хвалюе свет, грамадства і якая заўжды так ярка вызначае вершы нашага старэйшага і заўжды маладога Пімена Панчанкі, няўрымслівага Генадзя Бураўкіна ці чараўніка беларускага слова Рыгора Барадуліна, той мудрай шчырасці адчування, якая сціпла і добра жыве ў радках таленавітай Жэні Янішчыц, той нечаканай стыхійнай натуральнасці, якая ёсць у вершах маладога Леаніда Галубовіча. Што датычыць прозы, дык, нягледзячы на паяўленне цэлага рада сапраўды добрых кніг на тэмы сучаснасці, вайны, публіцыстычных і драматургічных твораў, галоўная кніга накіталт мележаўскай эпапеі яшчэ наперадзе» [4, с. 208].

Меркаванні В. Быкава пра творчасць класікаў беларускай літаратуры і пісьменнікаў-сучаснікаў, галоўным чынам выказаныя ў юбілейных артыкулах, прадмовах да твораў, інтэрв'ю, – адмысловае суаднясенне дзвюх каштоўнасцей эстэтычных шкал: сваёй і іншага аўтара. «Волатам думкі і чараўніком слова» ён атэставаў Якуба Коласа, прыгаварваючы сваё дзіцячае захапленне спачатку «Дрыгвой», а потым «Новай зямлёй» і «Сымонам-музыкам». Дарэчы, своеасаблівым творчым дыялогам з часам, набыткамі сусветнай філасофска-аналітычнай прозы, Коласавымі «Казкамі жыцця» можна назваць быкаўскі трыпціх «Байкі жыцця». Празаік падзяляў думку многіх літаратуразнаўцаў пра духоўную роднаскасць найлепшых твораў Кузьмы Чорнага як яскравых прыкладаў «глыбіні і складанасці, мастац-

касці і праўдзівасці” [1, с. 403] з раманамі Ф. Дастаеўскага і Л. Талстога. “Адметнаю старонкаю беларускай літаратуры” [1, с. 380] ён называў тэксты Міхася Лынькова. Відаць, невыпадкова ў назве “На Чорных лядах” алюзія на незакончаны раман “На чырвоных лядах” М. Лынькова. “Жывапісцам” В. Быкаў характарызаваў Івана Мележа, што ў “Палескай хроніцы” па-майстэрску спалучыў традыцыі нацыянальнай літаратуры і наватарскія пошукі сучаснага пісьменства: “Ягоны зварот да ґрунтоўнага даследавання народнага жыцця 20–30-х гадоў пазначыў сабой як бы паўторны заход нашай літаратуры ў даволі ўжо распрацаваныя пласты беларускай гісторыі, які пад пяром сапраўднага мастака даў нечакана багаты плён” [1, с. 208]. Павагу ў яго выклікала грандыёзнасць пастаўленай І. Мележам творчай задачы, мастакоўская смеласць. Асвятленне вострых грамадскіх праблем, бездакорнае валоданне “сцэнічным сакрэтам гумару, які ў яго, аднак, не быў самамэтай, а заўжды дасканалым сродкам выяўлення ідэі, мастацкаю зброяй у барацьбе з заганами жыцця” [4, с. 59] уражвалі яго ў драматургіі Андрэя Макаёнка. “Самабытным майстрам паэтычнага слова” [4, с. 165], чыёй лірыцы ўласцівы грамадзянскасць, скандэнсаваная сацыяльнасць, высакародны погляд на свет і жыццё, рэпрэзентаваны ў прадмове да зборніка “Святлынь” (1984) паэт Ніл Гілевіч, а яго васьмірадкоўі названы “мастацкім узвышшам” беларускай літаратуры. Зборнік жа “Актавы” В. Быкаву ўяўляўся этапнай кнігай не толькі ў творчасці Н. Гілевіча, але і ва ўсёй сучаснай беларускай паэзіі. Алесь Адамовіч, паводле В. Быкава, – пісьменнік, што развіваў філасофска-аналітычную плынь у нашай прозе, яго аповесць “Карнікі” – “філасофска-псіхалагічнае даследаванне здрады і прыроды фашызму, глыбіннае пранікненне ў чалавечую паталогію, роўнае якому наўрад ці знойдзецца ў сусветнай антыфашысцкай літаратуры” [4, с. 28], разам з “Хатынскай аповесцю” – сярод вяршынных твораў “беларускай і савецкай ваеннай прозы” [4, с. 252], а “Апошняя пастараль” – “здзіўляючы літаратурны вопыт сучаснага апакаліпсіса, які можа здасца пачварнай фантастыкай, постядзернай антыўтопіяй” [4, с. 252]. “Паэзія дабрыні і мужнасці” азначана напісанае Піменам Панчанкам, аўтарам з ліку тых, што “ў наш тэхналагічны век увасабляюць жывую і мудрую сувязь даўніны з сучаснасцю, сапраўды народны нацыянальны пачатак са складанай урбаністычнай сутнасцю, асэнсоўваючы ў сваёй паэзіі праблемы гэтага гістарычнага для нацыі сацыяльнага пераўтварэння” [4, с. 255].

Васіль Быкаў быў высокай думкі пра творчасць Уладзіміра Караткевіча, “мастака з выразна адметным талентам, са своеасаблівым ба-

чаннем свету” [1, с. 417], рыцара чалавечага духу, для якога літаратура “была ягонай стыхіяй і ягонай рэлігіяй” [4, с. 59]. У адным з інтэрв’ю В. Быкаў выказаў думку пра падабенства стылю У. Караткевіча і фламандскага мастака XVI ст. Пітэра Брэйгеля: «У іх аналагічнае бачанне свету і блізка гістарычную прозу Караткевіча таксама цікава, як і разглядаць палотны “мужыцкага” Брэйгеля, – пераход ад аднаго да другога не патрабуе ніякай душэўнай перабудовы, можна нават сказаць, што той, каму падабаецца Брэйгель, з няменшым задавальненнем прачытае і Караткевіча, асабліва яго гістарычную прозу, і з яе – найперш гісторыю пра мужыцкага Хрыста, які “прыямліўся ў Гародні”» [1, с. 378]. Сапраўды, абодвум творцам уласцівы яркія, кідкія вобразы, іншасказальнасць, іронія, якая можа пераходзіць у сарказм. Менавіта В. Быкаў прароча заўважыў, што напісанае У. Караткевічам “надоўга перажыве кнігі многіх, у тым ліку і ўвечаных лаўрамі” [4, с. 162], бо “высокай пробы рамантызм яго апавяданняў і апавесцей, непадробны драматызм абставін і высакароднасць яго гістарычных вобразаў, шчырасць і глыбіня яго змястоўных эсэ – вось той ґрунтоўны фундамент, на якім асноўваецца трывалая чытацкая любоў да Уладзіміра Караткевіча” [4, с. 503]. “Чараўнік паэтычнай стыхіі”, “віртуоз і маэстра” [4, с. 179], – так узнёсла вызначаў В. Быкаў Рыгора Барадуліна, акцэнтуючы, што яго паэзія вылучаецца не толькі свежымі вобразамі, але і ювелірнай працай аўтара са словам: “У Барадуліна роднае слова гучыць так натуральна і мілагучна, як спрадвеку гучаць у сусветнай паэзіі італьянскае, французскае, расейскае словы. Бо яно, гэтае слова, набывае міласці і пекнаты з самых глыбіняў закаханага ў яго майстра, сапраўды народнага паэта Беларусі” [4, с. 180].

Літаратура для Васіля Быкава – сфера ґрунтоўнага даследавання жыцця, сродак пазнання духоўных магчымасцей асобы і актывізацыі грамадскай думкі. Аксіялагічныя параметры пісьменніцкай працы ў яго трактоўцы – праўдзівасць, шчырасць, павага да асобы, творчая смеласць, праспектыўныя мастацкія ідэі. Гэтыя параметры сталі яго эстэтычнымі імператывамі і з іх пункту гледжання ён ацэньваў напісанае класікамі літаратуры і сучаснікамі.

Спіс літаратуры

1. Быкаў, В. Поўны збор твораў : у 14 т. / В. Быкаў. – Мінск, 2014. – Т. 10, кн. 1. – 544 с.
2. Быкаў, В. Праўдай адзінай : літаратурная крытыка, публіцыстыка, інтэрв’ю / В. Быкаў. – Мінск : Маст. літ., 1984. – 262 с.
3. Лихачев, Д. С. О филологии / Д. С. Лихачев. – М. : Высш. шк., 1989. – 208 с.
4. Быкаў, В. Поўны збор твораў : у 14 т. / В. Быкаў. – Мінск, 2019. – Т. 10, кн. 2. – 640 с.